

Оригиналан научни рад

УДК 314.114:305
Original scientific work

Анкица Шобот

**РАЗУМЕВАЊЕ ДЕМОГРАФСKE СТВАРНОСТИ
ИЗ РОДНЕ ПЕРСПЕКТИВЕ***

Извод: Пол је једно од основних демографских обележја. У родној перспективи пол није само димензија, већ фактор демографске стварности. Док је, с једне стране, прихваћена као уобичајени приступ у анализама и истраживањима становништва и популационих феномена, на другој се наилази на неразумевање у том погледу. Отуда намера да се што конкретније аргументује родна перспектива у демографији. Оправданост и важност таквог приступа проналазе се у епистемолошким основама науке о становништву и резултатима родно сензитивних истраживања. Као хеуристичко средство, родна перспектива доприноси продубљенијем схватању демографских феномена и друштвеног положаја оба пола. Такође, важна је са становишта решавања популационих и социјалних проблема.

Кључне речи: демографија, пол, родна перспектива, родне разлике

Abstract: Sex is one of the basic demographic traits. In the gender perspective, sex is a factor of demographic reality. While on the one hand it is accepted as a customary approach in analyses and researches of population and population phenomenon, on the other hand there is lack of understanding. Consequently the goal to substantiate the gender perspective in demography in a more concrete way arises. Justification and importance of such an approach are found in the epistemological foundations of the science of population and results of gender sensitive researches. As a heuristic means, the gender perspective contributes to a more profound understanding of demographic phenomenon and social position of both sexes. Apart from scientific, there is a more practical contribution in perceiving population and social problems.

Key words: demography, sex, gender perspective, gender differences

Разматрање ове теме подстакнуто је намером да се што јасније аргументује родна перспектива у демографији. Као својеврсна истраживачка агенда, уважавање и примена родног аспекта су више од потребе да се буде актуелан и одржава континуитет са осталим наукама, блиским по предмету истраживања. Родна перспектива јесте неопходност темељног и потпуног сагледавања демографских појава и понашања, у циљу објашњења развоја становништва. Такав приступ продубљује и проширује сазнања демографске стварности и квалитативно поспешује разумевање и решавање

---

* Рад представља резултат истраживања на пројекту 149035, који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

популационих проблема. У раду је учињен покушај да се ови ставови поткрепе са становишта епистемолошких принципа и захтева демографије, али и са становишта родне перспективе у истраживањима демографских феномена.

Епистемолошки принципи демографије и родна перспектива

Основни предмет демографских истраживања јесте људска популација у свој њеној сложености и вишедимензионалности. Становништво је агрегирана целина, настала као резултат појединачних демографских понашања и интеракције разноврсних чинилаца који се тичу и човека и друштва (Мацура М., 1997в). Демографија се и непосредно и посредно интересује за структуру становништва као динамичку категорију условљену сплетом биолошких, демографских, психолошких, социјалних и културолошких фактора. Њен задатак јесте сазнавање особености и условљености развоја становништва. Демографски су легитимни анализе и истраживања разноврсних структурално-динамичких особености популације. Поред парцијалних структура и њиховог међусобног односа демографи се баве природним и механичким компонентама популационе динамике, трагајући за узрочно-последичним објашњењима. Бројна емпиријска истраживања орјентисана на поједине демографске теме доприносе расветљавању различитих аспеката структурално-динамичког развоја људске популације. Као најфреквентнији демографски проблеми јављају се репродукција, старење и миграције становништва. Затим, демографи анализирају и истражују брак, породицу и домаћинство, са становишта демографског понашања и структурално-динамичких својстава становништва.

Дефиниција становништва као структуриране целине у којој је транспонован сплет различитих својстава појединаца (Мацура М., 1997б), подразумева полну припадност, примарно биолошко својство разликовања унутар људске популације. Биолошке специфичности женског и мушког пола су евидентне. Међутим, потребно је избећи замку биолошког детерминизма у вези објашњења родних разлика (York, R. Clark, B. 2007). Чак и када постоје разлике које би се могле објаснити биолошким факторима и генетским предиспозицијама, оне су више резултат распрострањености стереотипа о способностима једног или другог пола. Подаци указују на све већу заступљеност жена у областима и професијама у којима је било више мушкараца, али родне разлике још увек постоје.¹ Друштвене разлике између полова испољавају се не само кроз социо-економске позиције и положај

---

¹ Разлика у заступљености мушкараца у научним дисциплинама из области физике и математике, у односу на заступљеност жена, током времена се смањује. У Америци је удео жена физичара 2004. износио 26,6%, што је три и по пута више у односу на 1974.

у јавној сфери, већ и кроз положај у сфери приватности. Положај жена и мушкараца одређен је условима и израженошћу патријархалног принципа на микро и макро нивоу друштвеног живота, па се може говорити о особеностима родних разлика, с обзиром на друштвену развијеност. Отуда, израженост и манифестација друштвених разлика становника мушког и женског пола у развијеним европским државама и у онима које се суочавају са ефектима промена друштвеног система, нису исти. С друге стране, указује се да су сличности родних режима земаља у „транзицији“, веће од разлика насталих услед специфичности трансформације тих друштава (Благојевић, М., 2003). Друштвена неравноправност и неједнакост полова видљиви су кроз већу незапосленост жена, дуже чекање на посао, већу заступљеност мушкараца на руководећим позицијама, међу менаџерима, на позицијама доношења политичких одлука и на државним функцијама (Матковић, Г., 2006; Балон, Б., 2007; Петрушић, Н., 2007). Родне разлике у друштву важне су са становишта социо-демографских структура и осталих демографских феномена. Сагледавање демографске стварности, уважавајући специфичности становништва и једног и другог пола, имплицира примену родне перспективе у свим фазама аналитичког и истраживачког рада.

Пол је основно демографско обележје. Једна од демографских законитости тиче се формирања полне структуре становништва и указује на њену друштвену модификованост (Мацура М., 1997а). Рађање и умирање, као компоненте формирања састава становништва по полу и његових промена, условљени су деловањем социјалних фактора. Поред тога, миграционе карактеристике становништва по полу, такође су релевантне за уобличавање полне структуре. Њихов утицај добија на важности за полни састав старосних група које се одликују интензивнијим миграционим кретањима, и у анализи полне структуре по типу насеља. Осим анализе полног састава као самосталног демографског феномена, пол представља неизоставну димензију разматрања структурних карактеристика становништва. Разлике у брачности, образовним и економским карактеристикама указују на важност пола као фактора социо-демографских структура. Њихово постојање оправдава примену и чињенично утемељује важност родне перспективе у сагледавању и разумевању демографске стварности.

Демографске специфичности женске и мушке популације уочене су на примеру становништва Београда (Кубуровић А., 2007). Полни дебаланс укупног становништва (стопа феминитета 1107,5) и неуједначена заступљеност полова по старосним групама, условљени су демографским разликама мушког и женског становништва, манифестованим у очекиваном трајању живота и особеностима миграционих кретања. Жене су бројније у популацији од 25 година и међу старијима, при чему се израженост полног дебаланса појачава ка старијим генерацијама. Такав однос једним делом је условљен полно диференцираним морталитетом по старости. За-

тим, израженија бројност жена међу средовечним становништвом насеља Београд, у односу на насеља ван ужег градског подручја, може се довести у везу са родно различитим понашањем с обзиром на тзв. привлачеће и одбијајуће факторе миграционих кретања.² Поред тога, може се претпоставити да је полни састав становништва Београда условљен и родним разликама у досељавању и исељавању, ван подручја Града Београда, као и у погледу одласка у иностранство. Родне разлике београдске популације су присутне у свим социо-демографским структурама. Неуједначеност модалитета брачности упућује на родно различито брачно понашање. Мушко становништво је у мањој мери склоно уласку у брак и то чини нешто касније, али с друге стране, чешће од жена поново склапа брак након развода или у случају смрти супруге. Међу мушкарцима старости између 40 и 59 година већи је удео оних који нису склапали брак него разведених, док је у женској популацији ситуација другачија.³ У овом животном добу, заступљеност удовица је више од четири пута већа у односу на удовце, што превазилази разлику у нивоу морталитета, који је двоструко већи у мушкој популацији.⁴ Са становишта родне специфичности, важно је указати на израженију различитост брачности и економске активности по посматраним подручјима Града Београда у женској него у мушкој популацији. Просторни контекст са својим демографским и социо-културолошким особеностима може да буде фактор различитог понашања мушког и женског становништва. То упућује на важност родне перспективе при сазнавању демографских феномена по типовима насеља, или за поједина специфична подручја. Уочене разлике између мушке и женске популације у нивоу образовања и економској активности, потврђују потребу родног аспекта при разматрању ових димензија социјалне слике становништва. Родне разлике у социо-демографским структурама значе да демографска слика београдске популације није родно неутрална. Условљена је различитим понашањем полова у оквиру конкретног друштвеног контекста, а с друге стране говори о њиховим различитим позицијама које на свој начин утичу на нека друга релевантна демографска понашања у појединим фазама животног циклуса. Отуда, конкретна и потпуна демографска анализа имплицира родну перспективу као неопходан приступ и хеуристичко средство.

---

² Међу млађе средовечном популацијом насеља Београд (20–39 година) већи је број жена (стопа феминитета је 1080), док је у насељима ван ужег градског подручја већи број мушкараца (995). У популацији старости 40–59 година стопа феминитета је већа на ужем (1210 жена на 1000 мушкараца), него на ширем градском подручју Града Београда (1002).

³ У мушкој популацији 40–59 година целибатери чине 9,2%, а разведени 6,8%. У женској, оне које нису склапале брак 7,3%, а разведене 10,4%.

⁴ Код жена удовице чине 8,4%, а удовци код мушкараца 1,8%. Стопа морталитета мушкараца је 8,6 промила, а жена 4,1 промил.

Шта значи примена родне перспективе у демографским анализама и истраживањима?

Квалитативна промена предмета, циљева и задатака демографије

Увођење родне перспективе значи уважавање становништва као родно спецификоване целине. Она је комплексан, структуриран, динамички агрегат индивидуа женског и мушког пола. Предмет разматрања су мушка и женска популација као два тоталитета и демографске целине. Посматрају се засебно, што значи анализу структурално-динамичких карактеристика и једне и друге популације. Разумевање развоја становништва на овај начин уважава родну условљеност демографских структура и процеса. Два једнако важна подсистема једног глобалног, одређеног општим појмом становништво, на свој начин доприносе формирању демографске стварности. Структурна својства популације и тенденције њиховог кретања су резултанта демографских карактеристика и понашања становника оба пола. Брачност, ниво образовања и економска активност су одређени особеностима које постоје и у мушкој и у женској популацији. Отуда је потребно уважавати утицај оба специфична популациона тоталитета. С друге стране, различите родне позиције у друштву релевантне су за миграције, ниво фертилитета, ниво морталитета, па је те демографске феномене потребно посматрати из угла специфичности мушке и женске популације. Такође, поједине истраживачке теме добијају на важности са становишта демографских родних разлика и различитих позиција жена и мушкараца у друштву. Брак, породица и домаћинства су битни за сазнавање функционисања и у приватној и у јавној сфери. Не само за сагледавање понашања, већ су особености брачне и породичне заједнице важне као фактори свакодневног живота становника оба пола, њиховог функционисања, позиционирања и положаја у јавној сфери.

Антрополошка утемељеност демографије (Мацура М., 19976) подцртава важност родне перспективе као приступа и хеуристичког средства разумевања демографских феномена. Структурално-динамичке карактеристике популације су последица активности становника женског и мушког пола као друштвених бића. Уважавање утицаја друштвених фактора подразумева респектовање разлика у друштвеном положају женске и мушке популације. Родне улоге у приватној и јавној сфери релевантне су за демографске структуре и процесе. С друге стране, родне специфичности демографских карактеристика говоре о позицијама и положају жена и мушкараца у друштву. Реализација родне перспективе проширује поље интересовања и задатке демографије као ангажоване хуманистичке научне дисциплине. Специфичности демографског приступа, укључивање просторне, временске и старосне димензије омогућавају сагледавање родне неправ-

ности у конкретном социо-демографском контексту. Омогућавају анализу тог феномена у одређеном временском периоду, у измењеним и различитим друштвеним условима, манифестацију унутар једне генерације и сагледавање међугенерациских сличности и разлика. Родна перспектива у разумевању демографске стварности значи квалитативно другачији приступ у решавању популационих проблема и подизању квалитета услова живота. Међутим, да би се она у потпуности сагледала на тај начин потребно је да постоје релевантни статистички подаци, презентовани за становнике оба пола.

Прилагођеност извора података новом приступу

Родна перспектива у статистици имплицира промену приступа у прикупљању, објављивању и садржају статистичких података о становништву. За реализацију је потребно препознавање њене важности и доприноса, али не само од стране стручне и научне јавности. Неопходан је јасан политички став о организовању статистике становништва на принципу уважавања родних специфичности. У земљама Европске уније родно сензитивна статистика и њен развој су резултат конкретног политичког ангажовања у том погледу. У Шведској је још 1994. донета одлука да родна статистика постане део државне статистике, а деценију пре тога пропис о оснивању државног сектора за равноправност полова. Према новом националном акционом плану из 2006. године, донета је одлука да родна перспектива буде присутна у свим областима политичког деловања, како би се остварила тежња ка истинском друштву једнаких могућности за становнике оба пола.

Родна перспектива значи статистичку видљивост демографских карактеристика и показатеља друштвеног положаја и мушког и женског становништва. Пол је основна димензија прикупљања, анализе и објављивања података. Статистика се бави разноврсним индикаторима ради сагледавања функционисања и у приватној и у јавној сфери. Садржајно су богатији подаци о образовању, здрављу и економској активности становништва. У статистику су уведени и неки нови аспекти, пре свега усмерени ка свакодневном животу оба пола. Начин свакодневне организације, понашање унутар породице, вишефункционалност жена и мушкараца, постају предмет статистичке пажње. Статистика је усмерена ка разноврсним подацима који говоре о квалитету живота појединца, социјалној сигурности и животном стандарду. Таква статистичка грађа јесте у функцији што обухватнијег сагледавања друштвеног положаја становника оба пола и међусобних разлика. Примена и развој родно сензитивне статистике јесу неопходан услов хуманизације друштвених односа и демократизације друштва (Балон Б., 2007).

У европским државама где је развијена родно сензитивна статистика, годишње се публикују подаци о женама и мушкарцима који се тичу разноврсних сфера друштвеног живота. Публикација *Жене и мушкарци* објављује се и у Србији од 2005. године. Обухваћене су различите области: општи подаци о становништву (старост, брак, миграциона својства), здравство, образовање, социјална заштита, криминалитет/правосуђе, запосленост, зараде и доношење одлука. У публикацији за 2008. објављени су подаци о структури домаћинства и о животном стандарду и сиромаштву, по полу.

У статистици о виталним догађајима и Попису становништва, примарним демографским изворима, пол је неизоставна димензија у прикупљању података. Примена родне перспективе је велики изазов и за истраживаче и за статистичаре. Попис становништва садржи податке о структурно-динамичким својствима становника оба пола, у одређеном временском и просторном контексту. На тај начин је могуће посматрати промене социо-демографских карактеристика и родне разлике у том погледу, анализирати унутаргенерацијске и међугенерацијске родне разлике и поредити различите социо-демографске контексте. Родна перспектива имплицира усмереност ка добијању података који што верније говоре о демографским својствима становника оба пола и њиховом друштвеном положају. Како би садржај пописнице одговарао постојању родних специфичности, потребно је прилагодити питања и унети нова. У том смислу, опредељење за тзв. *de facto* брачно стање, значи реалнију слику брачне структуре у циљу разумевања специфичности брачног понашања жена и мушкараца. Социјални проблеми, као што су незапосленост, несигурност посла, неформална запосленост, рад на црно су важни аспекти економске активности. Са становишта родних разлика специфичну тежину имају подаци који говоре о променама економске активности у краћем временском периоду, дужини и начину тражења посла, врсти и начину обављања додатних послова, главним изворима средстава за живот и слично. Другачији приступ у обради података, који имплицира родна перспектива, продубио би сагледавање демографских карактеристика са више аспеката. У том смислу у анализи брачног статуса на значају добијају образовање и економска активност полова. Што потпунији увид у демографске и социјалне особености економски активног и неактивног становништва, као и структура домаћинства, састав породице и брачни статус су важни за анализу социо-економског статуса. Пописни подаци имају специфичну важност са становишта сагледавања друштвеног положаја, па је потребно да родна перспектива буде уважавана у свим фазама пописног процеса.

Демографске теме из родне перспективе

Поред примарних извора, значајна сазнања о демографским својствима становништва и њиховом понашању добијају се из разноврсних ем-

пиријских истраживања. Распрострањеност родно сензитивних истраживања разноврсних аспеката демографске стварности и њихови резултати, говоре о важности и откривају доприносе таквог, квалитативно другачијег сагледавања и разумевања.

Родна перспектива је присутна на различите начине, у складу са истраживачким концептом и теоријским приступом. У појединим истраживањима акценат је на увиђању и објашњавању разлика између мушког и женског становништва. Заједничка им је перцепција родно различитих модела у погледу конкретног демографског феномена. Између мушког и женског становништва постоје разлике у стиловима живота, начину понашања, ставовима, различито су нормиране њихове позиције и улоге у породици и друштву, немају једнак положај и друштвени статус. Све то утиче да се женско и мушко становништво разликују и у демографском смислу.

У истраживањима морталитета становништва често је јасно присутан родни аспект. Нека се баве расветљавањем условљености морталитета једне или друге популације, а у неким се трага за сличностима и разликама. Морталитет мушког становништва објашњава се утицајем социо-економских и породичних услова детињства на однос према себи и бригу о сопственом здрављу (Наувард М. and Гогман В., 2004). Већа склоност мушке него женске популације ка болести срца сматра се биолошком генетском предиспозицијом, јер су оба пола на родно специфичне начине, изложена социјалним факторима ризика (Hamil-Luker and O'rand 2007). Фактори који представљају ризик за погоршање здравља и обољење срца су родно различити. Болест срца је више повезана са социјалним и породичним условима детињства у случају женске популације, док је мушки фактор ризика пре свега посао. Породично окружење и брачни статус су позитиван фактор здравственог стања мушкарца. Утицај неповољних услова детињства на здравствено стање жена доведен је у везу са тешкоћама и смањеним могућностима да промене непосредно и посредно окружење и унапреде свој социо-економски положај. Модели понашања мушког и женског становништва релевантни су за њихову изложеност факторима ризика, распрострањеност одређених болести и ниво смртности. Њихове промене могу условити смањивање родних разлика у смртности по старости, као и у очекиваном трајању живота. Ублажавање полне диференцираности морталитета може да буде последица негативних промена родних модела. Пушење, као ризик којем су изложени савремени мушкарци и жене, јесте важан модел понашања за морталитет становника оба пола. Тако је приближавање родних модела у погледу употребе цигарета условило ублажавање полне диференцираности морталитета (Preston S. and Wang H., 2006).

Родне разлике јесу предмет истраживања брака и партнерства. Разлике у економском аспекту су важна димензија родног односа и позиција мушкарца и жене унутар брачне или партнерске заједнице. Анализирају се

са становишта склапања, функционисања и стабилности партнерских заједница. Брачни статус има већег утицаја на висину зарада мушкарца, али брак даје већу финансијску сигурност жени (Light, A., 2004). Брачне и кохабитационе заједнице побољшавају финансијску ситуацију жене, док код мушкарца не постоји ни позитиван ни негативан ефекат. Разлике у зарадама између партнера се посматрају и као фактор нестабилности брачних и кохабитационих заједница (Kalmijn, M., Loeve, A. and Manting D., 2007). Уједначеност заједничког дохотка на вишем нивоу представља мањи ризик за нестабилност заједнице. Родно различит економски допринос нема исте ефекте, с обзиром на тип партнерске заједнице. Када мушкарац зарађује више, није повећана нестабилност брачне, али повећан је ризик нарушености кохабитационе заједнице. Када жена зарађује више од свог партнера, угрожена је стабилност оба типа партнерских заједница.

Разлике у нивоу образовања мушког и женског становништва посматрају се у зависности од друштвеног контекста. Подизање образовног нивоа жена је био значајан фактор ублажавања родног јаза. Родне разлике у нивоу образовања мушкарца и жена попримају нову димензију. У већини европских држава женска популација чини већи део студентске популације. Разлике у уделу студентске популације у мушком и женском становништву одговарајуће старосне групе⁵ још конкретније одликовају родно различито понашање у погледу образовања. Интересовања истраживача усмерена су ка расветљавању условљености измењеног родног односа. Објашњења су, једним делом, пронађена у специфичностима система вредности женске и мушке популације, релевантног за перцепцију и однос према образовању (DiPrete, T. and Buchmann, C., 2006:20). Међутим, само делимично је потврђена претпоставка да се разлози одлучности жена ка стицању високог образовања налазе у већим шансама за побољшање услова живота, већу сигурност и бољи социјални статус. Отуда је указано на ва-

---

⁵ Удео студенткиња у студентској популацији европских држава креће се од 51% у Холандији и Чешкој, до 64% у Исланду. Једино је у Швајцарској он мањи од 50%. Удео жена које студирају, у женској популацији одговарајуће старости (пет генерација у којима је најфреквентнији број студената) посебно је висок у Шведској (више од 100%, услед заступљености жена које су старије од узетог старосног оквира 19–24 год.), Норвешкој и Финској (98%). Висок је удео жена које студирају и у Летонији (94%), Литванији (89%), Данској (87%), Словенији и Грчкој (86%), Естонији (82%). Од бивших социјалистичких држава удео студенткиња је највећи међу мађарском женском популацијом (70%), а у Србији је 49%. Једино је у Швајцарској већи удео студената у мушкој популацији. Родне разлике нису приступне у истој мери. У Летонији је удео студената међу мушким становништвом 55%, што је готово два пута мање него у женској популацији. Значајне разлике између жена и мушкарца су у Шведској и Норвешкој – удео студената у мушкој популацији је 66% и 64%. *Извор:* Статистички прилог, *Становништво*, 2006. бр. 2. Табела 8.

жност уважавања разноврсности фактора с обзиром на социо-економски положај, припадност култури, нацији или религији, као и низа индивидуалних фактора релевантних за понашање у погледу студирања и постигнућа на том пољу. Аутори закључују да разоткривање родних специфичности захтева примену компаративних истраживања и истраживања ставова и понашања студентске популације. Родне разлике у образовању у неразвијеним државама са високим нивоом фертилитета условљене су понашањем девојчица и младих девојака у погледу напуштања школовања због раних трудноћа (Eloundou-Enyegue, 2004). Укидање родних разлика у образовању, јесте услов свеопштег друштвеног развоја, али потребна је промена културних модела који детерминишу понашање становништва тих држава.

У појединим истраживања родне улоге се анализирају као важан фактор репродуктивног понашања. Карактеристике родних улога унутар породице условиле су фокусирање на женски модел. Предмет интересовања су специфичности жениног положаја у друштву и породици, битне за одлучивање о рађању. Запосленост и могућност усклађивања рада и родитељства су једна од истраживачких тема условљености њеног репродуктивног понашања (Del Boca, D., Pasqua, S., Pronzato, C., 2005; Engelhardt i Prskawetz). Интересовање се тиче анализе утицаја запослености жене на ниво рађања, али и условљености њене економске активности с обзиром на однос према рађању. Родни модели се сагледавају и у контексту употребе контрацептивних средстава, у случајевима рађања већег броја деце (Orpenheim, M., i Smith, H. 2000). Посебно је посматран утицај мужа на употребу средстава заштите међу оним женама које не желе више да рађају. Истраживања репродуктивног понашања померају се и ка расветљавању улоге и позиције мушкарца. Промене у сфери брака, партнерства и родитељства, процеси јачања индивидуализације и мушкараца и жена, захтевају примену интегративног приступа (Greene, M., Biddlecom, A., 2000). Присутан је став да су родне улоге мушкараца и жена блиских социо-економских карактеристика мање различите, него што се разликују модели понашања унутар мушке популације различитог социјалног статуса. Анализа учествовања мушкарца у контроли репродукције и одлучивању о рађању, у подизању деце и одговорностима родитељства не сматра се довољном. Истакнути су важност мушке перцепције сопствене улоге, у контексту схватања улоге жене, и потреба укључивања ограничавајућих фактора који потичу из свакодневног живота мушке популације.

Родно сензитивна истраживања су у функцији расветљавања демографских карактеристика становника оба пола и условљености њиховог демографског понашања. Такав приступ подстиче родну перспективу у сфери ангажовања и политичког одговора на поједине демографске и социјалне аспекте становништва. Родна сензитивност у погледу стратегије

деловања јесте услов, али није и гаранција успешног и ефикасног деловања. Са становишта родне перспективе, подједнако су важни и родно профилисане мере, али и сагледавање ефеката на особености, понашање и положај становништва оба пола, али и различитих социјалних група унутар њих. Да родно профилисана политика није гаранција позитивних промена указују ефекти политике усмерене ка породици и побољшању положаја запослених мајки, који нису у потпуности резултирали ублажавањем родних разлика у зарадама и друштвеном положају (Mandel, H., Semyonov, M., 2005). Из угла родно сензитивних истраживања релевантно је сагледавање утицаја на демографско понашање становника оба пола, чак и онда када мере нису експлицитно родно профилисане. У том смислу анализирана је веза између релевантних социјалних реформи и распрострањености породица мајки са децом, било да су последица одлуке о несклапању брака или развода (Fitzgerald, M., Ribar, D., 2004). С обзиром да није пронађена значајнија условљеност овог типа породице у контексту мера социјалне политике, може се претпоставити израженији утицај родних разлика и специфичности понашања у сфери брака, родитељства и породице на његову распрострањеност.

Родне улоге и модели понашања захтевају родну перспективу у креирању политике која се бави питањима становништва, при чему је подједнако важна и са становишта мера и са становишта ефеката. Међутим, само њено постојање није гаранција успешности решавања конкретних популационих и социјалних проблема. Комплексна условљеност родних разлика и позиција у друштву, услед међусобног деловања демографских и друштвених фактора, отежава решавање тих проблема.

*

Родна перспектива као хеуристичко средство, утемељена на антрополошком садржају демографије, продубљује сазнавање и усмерава решавање популационих и социјалних проблема. Као аспект политике усмерене ка становништву, имплицира хуманизацију друштвених односа на микро и макро нивоу. Родна перспектива у разумевању демографске стварности доприноси комплетнијем сагледавању демографског, а послешује друштвени развој. Отуда су потребни потпуно уважавање родног аспекта и доследна реализација тог концепта у истраживачком раду, као и у стратегијама решавања питања и проблема који се тичу становништва.

ЛИТЕРАТУРА

- Балон, Б. (2007). Родно сензитивна статистика као неопходан елемент у демократизацији друштва. *Становништво*, XLV(1), 79–95.
- Благојевић, М. (2003). Промена вредности и родни режими у земљама у „транзицији“: компаративна перспектива. У *Промене вредности и транзиција у Србији: поглед у будућност*. Београд: Friedrich Ebert Stiftung: Институт друштвених наука

- Del Boca, D., Pasqua, S., Pronzato, C. (2005). Fertility and Employment in Italy, France and the UK. *Labour*, 19 (Special issue), 51–77.
- DiPrete, A.T., Buchmann, C. (2006). Gender-specific trends in the value of education and emerging. *Demography*, 43(1), 1–24.
- Eloundou-Enyegue, P. M. (2004). Pregnancy-Related Droupts and Gender Inequality in Education. *Demography*, 41(3), 509–528.
- Engelhardt, H., Prskawetz, A. (2005). A Pooled Time-Series Analysis on the Relation Between Fertility and Female Employment. http://www.oeaw.ac.at/vid/download/edrp_1_05.pdf
- Fitzgerald, M.J., Ribar, C.D. (2004). Welfare Reform and Female Headship. *Demography*, 41(2), 189–212.
- Greene, E.M., Biddlecom, E.A. (2000). Absent and Problematic Men: Demographic Accounts of Male Reproductive Roles. *Population and Development Review*, 26(1), 81–115.
- Hamil-Luker, J., O'rand M.A. (2007). Gender differences in the link between childhood socioeconomic conditions and heart attack in aduith. *Demography*, 44(1), 137–158.
- Hayward D.M., Bridget K.G. (2004). The long arm of childhood: the influence of early-life social conditions. *Demography*, 41(1) 87–107.
- Kalmijn, M., Loeve, A., Manting, D. (2007). Income dynamics in couples and the dissolutionog marriage and cohabitation. *Demography*, 44(1), 159–179.
- Кубуровић, А. (2007). Родна неравноправност на примеру социо-демографских структура становништва Београда. *Становништво*, XLV(1), 47–77.
- Light, A. (2004). Gender differences in the marriage and choabition income premium, *Demography* 41(2), 263–284.
- Мацура, М. (1997а). Размишљања поводом основа демографске теорије. У Бранислав Ј. Ђерић (ур.), *Изабрани радови – Становништво*, књ. 1. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 11–31.
- Мацура, М. (1997б). Демографско и антрополошко у науци о становништву. У Бранислав Ј. Ђ. (ур.), *Изабрани радови – Становништво*, књ. 1, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 32–49.
- Мацура М. (1997в). Тезе за одређивање предмета демографије. У Бранислав Ј. Ђ. (ур.), *Изабрани радови – Становништво*, књ. 1, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 85–100.
- Mandel, H., Semyonov, M. (2005). Family Policies, Wage Structures, and Gender Gaps: Sources of Earnings Inequality in 20 Country. *American Sociological Review*, 70(6), 949–967.
- Mason Oppenheim, K., Smith, L.H. (2000). Husband's versus wives' fertility goals and use of contraception: The influence of Gender Context in Five Asian Countries. *Demography*, 37(3), 299–311.
- Matković, G. (2006). Overview of Poverty and Social Exclusion in the Western Balkans. *Stanovništvo* XLIV(1), 7–46.
- Петрушћи, Н., ур. (2007). *Путеви и остваривања родне равноправности и једнаких могућности*. Београд: Савет за равноправност полова Владе Републике Србије
- Preston, H. S., Wang, H. (2006). Sex mortality differences in the United States: the role of cohort smoking patterns. *Demography*, 43(4), 631–646.
- РЗС (2005). *Жене и мушкарци у Србији*. Београд: Републички завод за статистику.
- РЗС (2008). *Жене и мушкарци у Србији*. Београд: Републички завод за статистику.

Statistics Sweden, *Women and men in Sweden, Facts and figures 2006*.

York, R., Clark, B. (2007). Gender and Mathematical Ability: The Toll of Biological Determinism. *Monthly Review*, 59(6), 7–15.

Ankica Šobot

UNDERSTANDING DEMOGRAPHIC REALITIES FROM THE GENDER PERSPECTIVE

Summary

The gender perspective is a heuristic means of understanding demographic reality. Demography is naturally directed towards considering the specification of the female and male sexes. The differences in mortality, marital status and marital behavior, educational characteristics and economic activities are arguments in favor of the gender perspective. Gender roles are relevant for reproductive norms, marital and partner unions. Different behavior and different positions of women and men require gender perspective as an integrity approach. The condition is gender sensitive empirical researches and gender sensitive statistics. Gender statistics are part of a political strategy respecting both sexes and all topics important for male and female positions and their place in society. The gender aspect, from the choice of relevant indicators to data publication, provides a concrete and full perception of population phenomenon and clarification of the social situation.

Anthropological foundations of demography and social inequality of women and men substantiate the gender perspective in demography. Social conditions influence the formation of demographic gender differences. On the other hand, demographic characteristics and behavior of both sexes are relevant for social development. The gender perspective is a concept of discovering and understanding population phenomenon and social problems. The gender aspect in the reflections of experts, scientists and politicians as well, provides a more concrete and qualitative approach in creating a more equitable society. However, social strategies towards more humane social relations are faced with the complex question on effects on gender differences and improving the position of women and men.